

Islamic University of
Applied Sciences Rotterdam

MASTERSCRIPTIE · MANAGEMENTSAMENVATTING

Psycho-spirituele processen bij Nederlandse moslims

Een kwantitatief onderzoek naar hart-gebaseerde cognitieve ontregeling, spirituele coping en spirituele hartbalans vanuit het perspectief van Ibn Qayyim al-Jawziyya

Havva Yıldız — BA Islamitische Theologie

HBO Postinitiële Master Islamitische Geestelijke Verzorging

Islamic University of Applied Sciences Rotterdam (IUASR) · Studiejaar 2025–2026

Managementsamenvatting

Deze masterthesis onderzoekt hoe bestaande psychologische constructen rondom schadelijke gedachten, religieuze coping en spiritueel welzijn kunnen worden herzien vanuit het psycho-spirituele perspectief van Ibn Qayyim al-Jawziyya. Het onderzoek richt zich specifiek op Nederlandse moslims en probeert een brug te slaan tussen westerse psychologische modellen en islamitische spirituele concepten zoals qalb (hart), nafs (zelf/verlangens), tawakkul (vertrouwen op Allah), tazkiyah (innerlijke zuivering) en sakīnah (innerlijke rust).

Binnen de bestaande wetenschappelijke literatuur worden schadelijke gedachten doorgaans benaderd vanuit cognitieve psychologie en psychopathologie. Religieuze coping wordt vaak onderverdeeld in positieve en negatieve copingstrategieën, terwijl spiritueel welzijn meestal wordt gekoppeld aan betekenisgeving, innerlijke rust en existentiële balans. Deze modellen sluiten echter niet altijd volledig aan bij de religieuze en spirituele belevingswereld van moslims. Daarom werden in dit onderzoek de bestaande constructen geherformuleerd tot:

- ◆ Hart-gebaseerde Cognitieve Ontregeling
- ◆ Positieve Spirituele Coping
- ◆ Negatieve Spirituele Coping
- ◆ Spirituele Hartbalans

Het onderzoek werd uitgevoerd via een kwantitatief cross-sectioneel surveyonderzoek onder Nederlandse moslims van 18 jaar en ouder. De dataverzameling vond volledig online plaats via Google Forms. Respondenten werden geworven via sociale media, islamitische netwerken, geestelijke verzorgingsorganisaties en persoonlijke netwerken. Uiteindelijk namen 346 valide respondenten deel aan het onderzoek.

De steekproef bestond grotendeels uit vrouwen (81,8%), terwijl mannen 18,2% van de steekproef vormden. De grootste leeftijdsgroep bestond uit respondenten tussen 25 en 34 jaar. De meerderheid had een Turkse achtergrond en beschikte over een MBO-, HBO- of WO-opleidingsniveau. Religie bleek voor vrijwel alle respondenten belangrijk of zeer belangrijk binnen het dagelijks leven.

Voor het onderzoek werden nieuwe psycho-spirituele meetschalen ontwikkeld op basis van het theoretische model van Ibn Qayyim al-Jawziyya. Vervolgens werden deze schalen psychometrisch getoetst met behulp van factoranalyses, betrouwbaarheidsanalyses en mediatieanalyses in SPSS.

De resultaten tonen aan dat de ontwikkelde meetschalen zowel valide als betrouwbaar zijn. Binnen alle schalen werden betekenisvolle factorstructuren gevonden die inhoudelijk aansloten bij het theoretische model. Bovendien lieten alle schalen hoge Cronbach's alpha-scores zien:

- ◆ Hart-gebaseerde Cognitieve Ontregeling — $\alpha = ,890$
- ◆ Positieve Spirituele Coping — $\alpha = ,866$
- ◆ Negatieve Spirituele Coping — $\alpha = ,883$
- ◆ Spirituele Hartbalans — $\alpha = ,889$

Deze resultaten wijzen op een hoge interne consistentie en sterke psychometrische kwaliteit van de ontwikkelde meetinstrumenten. Daarnaast werd gecontroleerd op common method bias via Harman's single-factor test. De eerste factor verklaarde slechts 32,924% van de variantie, ruim onder de kritische grens van 50%. Hierdoor werd geconcludeerd dat de dataset geschikt was voor verdere analyses.

Vervolgens werden de hypothesen getoetst met behulp van Hayes PROCESS Model 4. De analyses laten zien dat Hart-gebaseerde Cognitieve Ontregeling significant samenhangt met zowel Positieve Spirituele Coping als Negatieve Spirituele Coping. Daarnaast bleek Positieve Spirituele Coping sterk samen te hangen met Spirituele Hartbalans.

Opvallend was dat ook Negatieve Spirituele Coping positief samenhangt met Spirituele Hartbalans, terwijl oorspronkelijk een negatieve relatie werd verwacht. Deze bevinding suggereert dat innerlijke strijd, twijfel en spirituele worsteling binnen een islamitisch psycho-spiritueel perspectief niet automatisch wijzen op afwezigheid van geloof of spirituele gezondheid. Integendeel: vanuit het perspectief van Ibn Qayyim al-Jawziyya kan innerlijke strijd juist onderdeel zijn van spirituele bewustwording, morele ontwikkeling en tazkiyat al-nafs.

De mediatieanalyse bevestigde daarnaast dat zowel Positieve als Negatieve Spirituele Coping de relatie tussen Hart-gebaseerde Cognitieve Ontregeling en Spirituele Hartbalans gedeeltelijk mediëren. Spirituele coping blijkt dus een belangrijke rol te spelen in de wijze waarop innerlijke gedachten, emoties en verlangens samenhangen met ervaren spirituele balans.

Ook de open opmerkingen van respondenten leverden belangrijke inzichten op. Veel deelnemers beschreven spirituele strijd, twijfel en innerlijke onrust als herkenbare onderdelen van hun geloofsleven. Tegelijkertijd benadrukten respondenten dat geloof, tawakkul, dhikr en verbondenheid met Allah juist bronnen van innerlijke rust en stabiliteit vormen. Daarnaast gaven verschillende respondenten aan behoefte te ervaren aan islamitische geestelijke verzorging en religieus sensitieve psychologische ondersteuning binnen de Nederlandse context.

Samenvattend laat dit onderzoek zien dat het psycho-spirituele model van Ibn Qayyim al-Jawziyya waardevolle aanknopingspunten biedt voor het begrijpen van mentale, emotionele en spirituele processen bij Nederlandse moslims. De ontwikkelde meetschalen vormen een eerste wetenschappelijke basis voor verdere ontwikkeling van islamitisch georiënteerde diagnostiek, geestelijke verzorging en therapeutische interventies binnen de geestelijke gezondheidszorg.